Poštnina plačana v gotovini. Ljubljana, 16. avgusta 1940. — Leto IX. — Št. 33.

SLOVENIJA

UREDNIŠTVO: LJUBLJANA, GOSPOSKA 12 — NAROČNINA ČETRTLETNO 15 DIN, ZA POL LETA 30 DIN, ZA VSE LETO 60 DIN — POSAMEZNE ŠTEV. 1·50 DIN — V ZAMEJSTVO ZA VSE LETO 90 DIN
UPRAVNIŠTVO: LJUBLJANA GOSPOSKA 12 — POŠTNOČEK. RAČUN: LJUBLJANA ŠT. 16.176 — ROKOPISOV NE VRAČAMO — OGLASI PO TARIFU — TISKA ZADRUŽNA TISKARNA (M. BLEJEC) V LJUBLJANI

Politični dogodki v svetu

Politična sodba v Riomu.

Preteklo zimo smo dobili od Mohorjeve družbe prelepo zgodovino Starih Grkov, ki jo je spisal prof. Sovre. S to knjigo se lahko mirno postavimo tudi pred velikimi narodi, ki kljub ugodnejšim pogojem in daljši znanstveni tradiciji ne morejo vsi pokazati v tej stroki takega dela. Ena stvar je pa v tej knjigi vendarle pomisleka vredna. Demostena, ki smo ga doslej pod vplivom vseh starejših zgodovinarjev šteli med največje bojevnike za ideale, za domovino, za načelnega, značajnega domoljuba, nam je pokazal Sovre v popolnoma drugi luči, kot perzijskega plačanca, takorekoč izdajalca domovine, ki je v svojem ozkem gledanju na grško vprašanje, popolnoma prezrl, da so daljnosežni načrti Aleksandra Macedonskega edini način, ki lahko razširi gospodstvo in vpliv grške kulture čez Prednjo Azijo do Indije.

Ta zgled kaže, kako se posamezna zgodovinska osebnost lahko različno vidi z enega ali drugega konca. Posebno vsaka politična osebnost se vidi v luči enega ali drugega strankarskega gledanja popolnoma različno. Zato je vprašanje politične odgovornosti vedno zelo vprašljivo.

Francoski narod ima sedaj neprijetno nalogo, ugotavljati, kdo je neposredno kriv velike narodne nesreče. Takoj po nesreči so z najbolj merodajne strani ugotovili, da je kriv več ali manj ves narod. Ves narod je tudi kaznovan. Ko je bilo pa objavljeno, da se bo sestavilo čisto posebno sodišče, ki bo po nalašč za to na novo določenem načinu sodilo posamezne politike in vojskovodje, je ta stvar vzbudila razumljivo veliko pozornost v vsej javnosti. Najprej se je vse izpraševalo, ali začenjajo sedanji francoski oblastniki to vprašanje zaradi očiščenja naroda samega, ali skušajo napraviti samo lepo gesto nasproti zmagovalcem. Gotovo je, da je pri tako velikem polomu razumljivo govorjenje med ljudskimi množicami, da je bil narod prodan in izdan. Zato je gotovo psihološko razumljivo, da si prizadevajo dati ljudstvu zadoščenje, češ, sedaj boste videli, ali je na vašem sumničenju kaj resnice. Tisti, ki bi bili mogli prodati ali izdati narod, bodo pred objektivnimi sodniki morali pojasniti in opravičiti svoja dejanja. Gotovo bo to tudi pri zmagovalcu moralo vzbuditi prepričanje, da sedanji predstavniki Francije hočejo s to sodbo povsem jasno pokazati prelom s prejšnjimi predstavniki vojskujoče se Francije.

Na to kazensko obravnavo bo gledal ves svet. Majhno napako ima cela stvar že od začetka v tem, da so nalašč za to postavili novo izredno sodišče z novim nalašč za to določenim procesnim pravilnikom. Taka izredna sodišča imajo vedno nekak poseben priokus. Do sedaj nam še ni znano, ali se bodo obdolženci morali zagovarjati zaradi konkretnih dejanj, ali popustitev, ali se bodo morali braniti zaradi političnega prepričanja in svojega stališča do vojne, ali zaradi tega, ker se niso o pravem času odločili za to, da naj se vojna neha. Vse to so politična vprašanja, na katera bi francoski narod, ako bi bil zmagal, gledal seveda popolnoma drugače, kakor gleda sedaj, ker je poražen. Zato bo morebitna obsodba vzbujala videz, da so obdolženci obsojeni samo zaradi tega, ker je bil francoski narod premagan, poveličani bi pa bili, ako bi bil zmagal. Zato hočejo nekateri videti v tem kazenskem preganjanju ne toliko žejo po pravici, kakor nekako slabost naroda.

Za francoski narod je sicer vojna odločena, vendar pa vojna še ni končana. Ako bi angleški narod v tej vojni dosegel končno drugačne uspehe, kakor jih je francoski narod, bo ne samo ostali svet, ampak tudi francoski narod gledal z drugimi očmi na obtožence v Riomu. Zato nekateri mislijo, da se je ta razprava prezgodaj načela. Vsekakor bomo doživeli politični proces velikega obsega pred kultiviranimi prvovrstnimi pravniki in z obtoženci, ki bodo tudi s svojo obrambo na višku.

Pregled vojne

Zadnje dni so se vršili veliki zračni boji nad Kanalom in ob angleški obali. Oba sovražnika sta dosegla velike uspehe, po nemških poročilih Nemci večje, po angleških pa Angleži, kakor je to navadno. Vsa javnost se pa ukvarja pri tem s težkim vprašanjem, ali je to že začetek velikega napada na Anglijo ali še ne. Na vse pa z vso težo pritiska zavest, da se bo v teh bojih odločilo o velikih stvareh.

Italijani začenjajo na več krajih napade proti angleškim kolonijam in so dosegli že začetne uspehe, o katerih odločilnem pomenu na končni izid vojne se sedaj še ne more napraviti prava sodba.

Posebno poglavje je vse poročanje v javnosti o poteku vojne. Oba sovražnika sta izsilila po vsem svetu odločitev za en ali drugi tabor, tako da moremo opazovati vse dogodke prav za prav že samo skozi dvojna očala, ali nemška, ali angleška, seveda skozi angleška zelo oddaljeno in zato bolj motno. Tretjega nepristranskega in neprizadetega okna pa sploh ni.

Romunsko vprašanje

Romunija in Bolgarija sta se glede mej baje že popolnoma sporazumeli. Zato sta se romunski kralj Karel in bolgarski car Boris sešla na prijateljski razgovor. Odstop Dolnje Dobrudže se pa še ni izvršil; počasnost Romunov pri tem je popolnoma razumljiva in lahko razložljiva.

Med Madžarsko in Romunijo se pogajanja do zdaj še niso pričela. Za zdaj se v glavnem še vedno vršijo predpriprave v časopisni vojni, videti pa je, da se bosta obe državi sporazumeli, ker Nemčija in Italija resno hočeta, da se ta spor uredi.

Zahod in Vzhod

Priobčujemo prvi del sestavka avtorja, ki je s svojim prvim prispevkom izzval debato o tem vprašanju.

Nemškega filozofa Friedricha Nietzscheja so mnogi imeli za povsem osamljen pojav, njegovo filozofijo pa za neke vrste posebnost, ki je mnogim vzbujala s svojimi drznimi bogokletstvi občutke groze, drugi pa so se le nasmehnili, češ: Ta človek je norec in njegova filozofija so bolehne, vročične blodnje. Sam sem slišal profesorja filozofije, ki je ob koncu kurza dejal svojim slušateljem: »Vse mogoče so ljudje že počeli, častili in učili; toda norca morejo povzdigovati v filozofa le Nemci.« Toda to ni tako, predvsem ne **čisto** tako. Če se skušamo poglobiti tako v Nietzscheja kot človeka kakor v njegov nauk, bomo videli, da je filozofova osebnost zelo podobna idealnemu tipu Evropejca in da je njegova filozofija le evropska miselnost, zapisana na papir v blestečih, lepih besedah. Ničesar ni v njegovih delih, česar ta ali oni filozof na Zahodu ne bi bil že prej trdil, ali česar ne bi bil vzel iz duše evropskega genija. Celo misel o nadčloveku ni nova; poznali in **izvajali** so jo že prej. Nietzsche jo je le po svoje povedal. Tako so Nietzchejeve knjige le izvleček vsega tega, kar se je v Evropi, ali bolje na Zahodu dogajalo že od štirinajstega stoletja sem. Nietzsche je toliko drzen, odkrit in pretresljivo pošten, da brez omahovanja in zavijanja, s fineso, ki jo občudujemo, prizna, da gre vse prizadevanje evropskega človeka (čeprav govori večinoma v prvi in drugi osebi) za tem, da se dvigne nad svoje okolje, postane nadčlovek in se, kakor v grškem mitu Prometej, ki je ukradel bogovom ogenj in ga prinesel na zemljo, upre Bogu in mu z drzno kretnjo ukrade del njegovega bistva, če se mu morda ne posreči ubiti ga popolnoma. Tako bi postal nekak človek-bog, ki prezira zakone, moralo, predsodke in vse, kar je predpisano, ter živi za svoj cilj, sam sebi suveren in zakonodajalec. Ali ne govori današnja Evropa skozi Nietzschejeva usta: »Zame je ljubezen do bližnjega znamenje propadanja, dokaz nezmožnosti, da bi se uprl nagonom: sočutje je čednost le v očeh propadlega« (Ecce homo)? »Morala samoodpovedi je morala propadanja, dekadenca par excellence, je ugotovitev dejstva: grem v pogin, prenesena v kategorični imperativ: vsi morate drveti v pogin, in ne samo v imperativ...!« (prav tam). Te misli, ki smo jih zapisali tu le v primer, niso osamljene, predvsem pa ne ostajajo nekje zapisane kot osebno mnenje nekoga, marveč so uresničene v današnjem času. Lahko rečemo, da je Nietzsche najintimnejši filozof Zahoda, in naj se ga nekateri še tako otepajo, ravnajo vendarle tako, kot je on želel in napovedal. Tako, kot se zdi, mnogo laže razumemo, odkod vse gorje, ki je preplavilo Evropo v stoterih oblikah od velikih vojska do kapitalizma. Moti se, kdor misli, da je današnja Evropa še krščanska, dvakrat se moti, kdor kaj takega zapiše o katerem koli zahodnem narodu. Če bi Evropa Kristusov nauk res globoko doživela, ohranila in pri njem ostala, bi vsega tega ne bilo, vsaj v toliki meri ne, če upoštevamo, da je na vsem, česar se ljudje lotijo, res mnogo »človeškega«. Prav zaradi tega bolj ali manj zavestnega odtujevanja Bogu, je mogla nastati morala izkoriščanja, zato so vztrajali »veliki ljudje«, vojskovodje vseh vrst in veliki zločinci, ki se niso obotavljali žrtvovati stotin, tisočev, da — milijonov življenj, samo da so ugodili svoji ničemurnosti in si utrli pot k slavi. Vedno je bilo zgodovinsko načelo »krščanske« Evrope: »Moj paradiž je v senci mojega meča!«, čeprav je zapisal Nietzsche ta stavek šele v drugi polovici 19. stoletja. Zahod si je že stoletja in stoletja prizadeval, da se otrese krščanskih načel kot neljubih vezi in da krene svojo pot. Odtod samozavest zahodne znanosti, ki je hotela nadomestiti religijo in se širokoustila, da je vajeti sveta iztrgala iz božjih rok. Pri tem so posamezniki, čeprav morda nezavedno, pa vendarle z neko slastjo doživljal, kar je Nietzsche izrazil v zvenečih besedah: »Mi filozofi in svobodni duhovi čutimo, kakor bi nas ožarila rožna zarja, ko čujemo, da je stari Bog mrtev. Naša srca pri tem prekipevajo od hvaležnosti, začudenja in pričakovanja. Nazadnje se kdaj zdi obzorje svobodno, čeprav še ni vedro. Naše ladje se vendar lahko že odpravijo na pot in kljubujejo vsaki nevarnosti. Spoznavalcem je spet dovoljeno, da vse tvegajo...« Tako moremo še enkrat povzeti, kar smo že rekli, da je v slehernem zahodnem filozofu, da, celo v slehernem Evropejcu nekaj Nietzscheja ali drugače: da je Nietzsche povedal to, kar na dnu svoje duše misli, čuti in hoče slehernik, četudi to skriva in se teh misli sramuje. Če se ne motim, pravijo teologi, da se sleherni greh rodi iz te miselnosti, to je iz upora proti Bogu, pa bodi v velikem ali v malem. V Evropi imamo sicer mnogo knjig, popisanih z evangeliji, teološkimi obravnavami, moralnimi nauki in mističnimi razglabljanji. Toda vse ostaja pri črki, uresničenega je od vsega tega zelo malo. Gandhi je rekel nekoč s presenetljivo jasnovidnostjo: »Evropejec zaupa sam vase in se zato vdaja nauku nasilnosti. Česar v Evropi manjka, je utelešenje nauka, manjka ljudi, ki bi tudi v najmanjših stvareh živeli po nauku.« Le tako, vidimo, je mogel Zahod zaiti v mrtvo ulico zagat, v kateri je danes obstal, in od koder mu po vsem videzu ni izhoda. Kakor pri zidavi babilonskega stolpa so se tudi pri ustvarjanju »avtonomne Evrope« narodom »zmešali jeziki«, da se izgubljajo, izživljajo in uničujejo le še v medsebojnih trenjih in vojskah. Isto velja za posameznike, saj zdaj v največji meri velja stari rek: Človek človeku volk.

Zahod je doživel že mnogo kritik. Saj je že najbolj pritalnim duhovom jasno, da se naglih korakov bliža svojemu propadu. Kakor trhla stavba se zdi, ki so jo od zunaj izpodjedle vode in razmajale nevihte, od znotraj pa so jo razjedli črvi. Evropski narodi so izživeti in utrujeni v grehih zoper sebe in zoper druge. Zastonj iščejo v miselnih zakladnicah, iz katerih so zajemali do sedaj. Ne bomo naštevali napovedi in sodb daljnovidnih ljudi, ki so jim rekali zaničljivo »pesimisti«. To je dolga vrsta imen od Herderja do Spenglerja... Bolj nas zanima, kje vsi ti veliki ljudje slutijo rešitev. Znano je, da je Herder opozoril na — slovanstvo in napisal »prvo apologijo slovanstva«. Opozarjal je v prvi vrsti na duhovne prednosti slovanskih narodov, ki morejo oplemenititi evropsko kulturo. Ameriški pisatelj Jack London je nakazal vprašanje nekoliko drugače, kot boj za svetovno nadvlado. V romanu »A Danghter of the Snows« čitamo sledeči zanimivi dvogovor:

»... Mi, Anglosasi, smo pleme delavcev in borcev, svetovnih potnikov in osvajevalcev. Delamo in se bijemo, vztrajno delamo in se bijemo, tudi če se ne nadejamo uspeha. Poleg tega, da smo vztrajni in odporni, imamo tudi sposobnost, da se prilagodimo najrazličnejšim razmeram. Bo li kdaj Indijanec, Zamorec ali Mongol prekosil Anglosasa? Gotovo ne! Indijanec je vztrajen, pa ni gibčen; če se ne bo spremenil, bo podlegel. Črnec se lahko prilagodi, toda ni samostojen: je rojen služabnik in potrebuje nekoga, da ga vodi. Kar zadeva Kitajce, so vedno enaki, konservativni. Vse, kar druga plemena niso, so Anglosasi, ali če hočete: Germani. In vse, česar druga plemena nimajo, oni imajo. Katero pleme se naj torej dvigne nad nje in jih premaga?«

»Oh, vi pozabljate na Slovane«, jo Corliss tiho opomni.

»Slovani!« se vda ona. »Resnica, Slovani! Edino pleme na svetu, v katerem je najti mlade ljudi in sive starce! Toda oni so narod bodočnosti in odločitev je še daleč v bodočnosti. A do takrat se moremo mi pripraviti. Mogoče bomo tako napredovali, da jim sploh ne bomo pustili zrasti. Vi veste, da so Španci uničili Azteke, ker so bili naprednejši v kemiji in so po-

(Nadaljevanje na 2. strani)

znali smodnik. Zakaj bi si mi, ki vladamo nad svetom in njegovim bogastvom, ne mogli prilastiti vsega znanja in potolči Slovane še v zametku, še prej kot si bodo utegnili zgraditi lastno hišo!«

Vanee Corliss dvomeče zmaje z glavo in se nasmehne...

»Če nam je sojeno, da nekoč propademo, Vanee, bomo propadli grandiozno...!«

To je ena neštetih sodb, ki so si medsebojno tako različne, vendar so si edine v slutnji: Edino slovanski Vzhod more nadomestiti in oživiti Evropo. Zanimivo bi bilo vedeti, v čem je ta prednost Slovanov, ali z drugo besedo: Vzhoda pred Zahodom. Večina se strinja, da je to poleg števila, žilavosti, svežosti in telesne čilosti tudi duhovna čilost, širina in globina slovanske duhovnosti, tesnejša povezanost misli in utelešenja. Takih kritik Zahoda je nešteto. Reči pa moramo, da ne le knjige in razprave, marveč vsi veliki pojavi v evropski zgodovini pomenijo vsak zase protest proti nevzdržnosti gospodarskih, socialnih, političnih in kulturnih načel Zahoda. — Oglejmo si le enega najznačilnejših z vsemi nasledki!

Velika vojna 1914—1918 je bila nujen nasledek evropskih razmer, te pa sad »evropske miselnosti«, ki tiči v sebičnosti, grabljenju in prizadevanju po nadvladi. Vojna ni uspela; to se pravi: ni rodila pravega miru, niti ni prinesla evropskim narodom resničnega zboljšanja. Rodila pa je sadove, ki jih narodi, ki so vojno želeli, niso niti slutili, še manj pa pričakovali. Predvsem je privedla vojna človeštvo do precej splošnega spoznanja, da je stara Evropa, Zahod, z vsemi svojimi vnanjimi napravami, kakor tudi z miselnostjo, na osnovah katere je skušala ustvarjati, zašla v zagate. Treba je bilo najti izhod za vsako ceno. Tako sta vojni sledila predvsem dva pojava, ki sta izraz iste stiske in iste potrebe, čeprav sta po svoji naravi daleč vsaksebi: celo vrsto socialnih revolucij, ki so se pri politično mladih narodih odele še v plašč bolj ali manj socialno barvanega nacionalizma — in v Srednji Evropi pomembno miselno reakcijo, pojav, ki sicer ni imel trdnejše enotne oblike, niti vidnih skupnih osnov, zato ga še najlaže imenujemo, kakor se je sam imenoval, »mladinsko gibanje«. Če so socialne revolucije skušale omajati neznosno socialno in gospodarsko strukturo predvojne Evrope in se jim je to ponekod bolj ali manj posrečilo, je »mladinsko gibanje« pomembno v prvi vrsti kot duhovna revolucija, ki je segala mnogo dalje in globlje, saj je hotelo zrušiti tudi in predvsem **duhovno strukturo** predvojne Evrope, na ruševinah pa postaviti nekaj novega, boljšega, kar se bo prilegalo človeškemu telesu in duši. Kakor rečeno, »mladinsko gibanje« ni imelo pisanih programov, statutov in poslovnikov, pač pa mnogo raznovrstnih oblik, ki so nastajale in se razvijale čisto samostojno, pa vendarle iz istega odpora proti tesnemu svetu, ki jih je oklepal. Če je čutila mladina leve smeri kričečo potrebo po novi etiki, po poštenju, ljubezni, svobodi, enakosti in vsem, kar je še teh vzvišenih pojmov, ter iskala virov, kjer bi jih bilo mogoče zajeti, je mladina krščanske smeri klicala Evropo, naj se vrne k prvemu, preprostemu in živemu krščanstvu. Hoteli so od črke preiti v resničnost, ustvariti kraljestvo božje na zemlji, po močnih posameznikih prekvasiti družbo. Pripadnikov, ki ostajajo pri črki, »pravilnem stališču« in simpatijah, so se otresli z znanim stavkom, da je »nemogoče snubiti za mladinstvo, mogoče pa mladinsko živeti«. Poudarjali so: »Kolektivne vesti ni: vsa nravstvena obnova gre preko posameznega človeka«. Mladi ljudje, ki jih je to gibanje zajelo in oblikovalo, so jeli hoditi v naravo, hoteli so se približati lepoti in si najti čim preprostejšo obliko novega življenja. Mnogi so zažigali diplome, puščali položaje in se v raševini napotili po svetu, sledeč nauku evangelijev. Njihovo geslo je bilo: »Najprej telo in potem dušo, toda duše ne nazadnje, ampak najprvo: dušo in telo!« Čeprav tako pestro in raznolično, si je »mladinsko gibanje« bilo v eni točki edino: zahtevalo je brezkompromisen odklon Evrope v duhovnost, k poštenosti in življenju po nauku. Kot spontano gibanje, ki je nastopalo na mnogih mestih istočasno, in kot **mladinsko** gibanje, ki je krenilo na pot brez vodnikov in dogmatikov, je prišlo kaj kmalu v ostro nasprotje z reakcijo, ki je dobro občutila osti in namene novega pojava. V socialnem oziru gibanje ni imelo svoje doktrine. Če so se posamezne skupine naslanjale sem ali tja, se je večina — zopet čisto mladinsko — navduševala za neko socialno romantiko. Privzemali so ideje Le Playa, Müllerja in Vogelsanga. Podstava novega reda naj bi bila družina. »... Vkoreninjenje v lastnem domu, na lastnih tleh, povratek iz velepodjetij v družinske delavnice, kjer najde svojo veljavo in zadoščenje človekova osebnost, povratek iz kamenitih, brezdušnih mest k pramateri naravi, k zemlji, ki jo obdeluj vsakdo z lastnimi rokami in ji dajaj svoj lik, kakor ga daje ona njemu.« Reakcija se torej ni ustrašila toliko klica po novem socialnem redu kot zahtev po poštenosti, pristnejši etiki in novi miselnosti, ki naj bo izraz popolne duhovne svobode. Napovedala je torej mladini boj na življenje in smrt in navidezno zmagala. Gibanje je bilo zavrto, razkropljeno, uničeno, mnogokje pa celo spretno speljano v kanale novih organizacij, kjer ni moglo več škoditi. Vendarle je pojav prišel iz take globine in tako silne potrebe, da je svoji dobi vtisnil pečat, ki ga ne izbriše še tako vestno popravljanje zgodovine. Mi na tem mestu ne bomo razpravljali, kaj je bilo zrno in kaj pleva, opozoriti pa hočemo na zanimivo dejstvo, da se je »mladinsko gibanje« v veliki meri duhovno hranilo iz vzhodne miselnosti. Mladi ljudje so z vnemo segali po spisih cerkvenih očetov, jih interpretirali ter si jih osvajali, misel o zedinjenju cerkva se je razmahnila na širi, ruski pisatelji so pridobivali na veljavi, da — celo indijske pesnike in filozofe je jel Zahod z užitkom čitati; in to poslednje bi bilo napak tolmačiti s samo »kulturno utrujenostjo in degeneracijo«. Tako poštenih in iskrenih prizadevanj že ni bilo zdavnaj.

Če se skušamo vprašati, čemu so ti poskusi, bodisi socialne revolucije, bodisi »mladinsko gibanje« z ozirom na pričakovani učinek odrešenja razočarali in izzveneli v prazno, si moramo odgovoriti čisto preprosto: Kakor pomeni socializem korenit obračun s kapitalizmom, je vendar plod iste zahodniške miselnosti kot prvi in računa z istimi merili. Resnična idejna podlaga je tu in tam materializem. Saj so celo ruski socialisti spoznali, kot pravi nekje Gorki, »da nam luč ne prihaja od vzhoda, marveč od zahoda«. Tako je torej socializem (seveda v širšem pomenu besede) zdravil bolezen s klicami iste bolezni. V najboljšem primeru je sicer utegnil najti novo obliko socialnega reda, zadovoljil in osrečil pa množic ni. »Mladinsko gibanje« je prav zaslutilo, da bo treba najprej ustvariti v osnovah drugega človeka in šele potem novo Evropo. Toda kljub svojemu pravilnemu spoznanju je moralo propasti, ker je našlo premalo iskrene pripravljenosti. Vendarle je vrglo svoje seme in čas bo požel njegovo žetev. **J. M.**

(Konec prih.)

ZAPISKI

Razpust celovške Mohorjeve družbe

»Koroški Slovenec« poroča:

Odbor Družbe sv. Mohorja v Celovcu je v juniju sprejel odlok državnega namestništva na Koroškem s sledečo vsebino:

»Državni namestnik za Koroško — v Celovcu dne 2. majnika 1940.

Odlok: Na podlagi § 24 zakona o društvih z dne 15. novembra 1867. številka RBL 134 se društvo »Družba sv. Mohorja« s sedežem v Celovcu, ki obstoja na podlagi odloka svoječasnega deželnega predsednika Koroške iz leta 1860. ZL. 338 Pres, razpušča in prepove. Proti odloku je tekom dveh tednov dovoljen pismenim ali brzojavnim potom priziv na državnega namestnika v Celovcu.

Utemeljitev: Društvo ne odgovarja več pogojem svojega pravnega obstoja ker gredo stremljenja te bratovščine daleč čez okvir dušno pastirske brige za koroške Slovence. Tako ne spada izdajanje, posredovanje in širjenje leposlovnih splošno koristnih knjig, kakor to poudarja § 3 društvenih pravil, v dušno pastirski delokrog, marveč je to nezaželjen in nedovoljen posvetni delokrog, kakršen je po sedaj veljavnih zakonih izrazito verski organizaciji načelno prepovedan. Z ozirom na predpise kazenskega zakonika je vsako delovanje, ki bi se moglo tolmačiti kot poizkus nadaljevanja te organizacije ali nove ustanovitve v drugi obliki, a z istimi ali podobnimi cilji, prepovedano.

Podpis: V zastopstvu vladni predsednik Pawlowski.«

S tem je prenehala obstojati celovška veja Mohorjeve družbe. Po letu 1919. se je namreč Družba sv. Mohorja razdelila v dve polovici: v **jugoslovansko,** ki je imela svoj sedež najprej na Prevaljah, od leta 1928. pa razpošilja svoje knjige iz Celja, in v **koroško,** katere sedež je ostal v stari Mohorjevi hiši v Celovcu.

Kako se ne dela za slogo in edinost

Že v ljudski šoli so nam razlagali, kakšna šiba božja in kazen je za nas naša stara slovanska nesloga. Ta je kriva vse naše narodne nesreče. Potem sem o tej neslogi velikokrat premišljeval. V čem prav za prav obstoji ta naša napaka nesložnosti. Slovenci smo na vsak način silno ubogljiv in poslušen narod. Ta pripravljenost ubogati in služiti je naravnost nesrečno pretirana. Ubogljivost je pa prav za prav v nekakšnem nasprotju z neslogo. Ubogljiv narod bi prav za prav moral biti složen, pri puntarskem in neubogljivem ljudstvu bi človek pričakoval nesložnosti.

Pri vsakem narodu in v vsaki večji skupnosti se včasih pokaže prav posebno velika potreba po skupnosti, edinosti in slogi. Včasih nastanejo trenutki, ko se v resnici nekako vsi zavedamo, kako škodljive so razprtije za vse skupaj. Naša prirojena nesposobnost za slogo se pokaže v tem, da v takih trenutkih ne nastopijo kot prvi klicarji za slogo ljudje s širokim obzorjem in s splošno priznano avtoriteto. Tudi ne ljudje, ki so umirjeni in zaradi tega splošno priljubljeni, ampak pri nas vselej nastopijo v takih trenotkih kot klicarji k slogi in edinosti najbolj razvpiti bojni petelinčki, ki bi se v interesu sloge in edinosti morali naravnost skriti nekje v ozadje, ker že njihova navzočnost sama ogroža vsako razpoloženje za slogo in edinost. Ti petelinčki nastopijo seveda z zahtevo, naj v znamenju sloge vsi brezpogojno priznajo najbolj izpodbijan program, ki ga ti ljudje sami v neznosni obliki zastopajo. Tako pridejo, ko gre za slovensko narodno slogo, kot klicarji k edinosti glasniki najneznosnejšega centralizma in ga ponujajo in vsiljujejo v kakem zoprnem povoju kot pogoj in zdravilo za narodno slogo. Enako posrečeni glasniki sloge se pokažejo tudi v vsaki drugi ožji naši skupnosti kot samozvani glasniki sloge in edinosti.

—č.

O skupnem slovanskem jeziku

List »Slovenska misao« je s sestavki o tem vprašanju sprožil zanimivo polemiko, ki je našla odmev tudi pri nas. V predlogih, ki so »Slovenski misli« prihajali od vseh strani, so inteligentni čitatelji izrazili vrsto zanimivih želja. Ta opozarja na dejstvo, da bi resnični potrebi našega časa po enotnem slovanskem jeziku najlaže zadostili z jezikom, ki smo ga pred 1000 leti še vsi rabili, to je s praslovanščino, ki so jo slavistični učenjaki že skoraj popolnoma rekonstruirali. Drugemu je bolj pri srcu ruščina kot najbolj razširjeni slovanski jezik. Tretji zopet predlaga slovaščino ali pa ukrajinščino. Kolikor odgovorov, toliko misli.

Prav je, da se tudi mi nekoliko pobavimo s tem vprašanjem. Predvsem moramo poudariti, da ne uvidimo potrebe po kakšnem **uvajanju** skupnega slovanskega jezika. Vemo namreč, da se more kaj takega zgoditi le po bolj ali manj nasilni poti, ki gotovo ne rodi pozitivnih sadov. Povzročila bi se tako ogromna škoda, saj bi zamrla kulturna individualnost posameznih slovanskih narodov; vse knjištvo, ki je v potu tisočerih obrazov nastajalo dolga stoletja spričo velikanskih žrtev, bi postalo malone na mah brez pomena in brez vrednosti. Sicer pa so predlogi zelo nestvarni. Uporabljati praslovanščino kot skupni jezik pa še celo. Saj je praslovanščina, v kolikor jo poznamo, gotovo najtežji slovanski jezik, ki bi se ga bilo zelo težko učiti, poleg tega bi ga pa za nekoliko bolj komplicirano izražanje ne mogli uporabljati. Primitivni jezik je pač reven na izrazih. Poleg tega je praslovanščina zaradi polglasnikov in neuglajenega vokalizma zelo nezveneč jezik. V največjo zadrego bi pa prišli v rabi tujk, kajti pisati bi morali na primer film, avto s cerkvenoslovanskimi znaki za polglasnike. Nestvarnost tega predloga je torej očitna. Podobno tudi sledeči predlogi o privzemu kakega živega slovanskega jezika. Čemu popravljati zgodovinski razvoj? Saj je čudovito razsežno in razrastlo drevo slovanskih jezikov vredno le občudovanja. S privzemom ruščine bi se individualnosti slovanskih jezikov postopno uničevale, kar bi imelo le škodljive nasledke.

Radi pa priznavamo, da je vendarle zelo potrebna ožja jezikovna vez med Slovani, ki bi sicer rahle vezi pomagala utrditi. Smo pa mnenja, da bi bilo še najbolje, uvesti v naše srednje, če že ne nižje šolstvo vsaj en slovanski jezik, ruščino, češčino ali poljščino. Pretresljivo je, da so se na primer Poljaki in Slovenci sporazumevali z — nemščino. Da, celo Čehi in Slovenci! Edino čim večje poznavanje individualnih slovanskih jezikov in poznavanje individualnosti posameznih narodov bo poroštvovalo za trdnejše vezi in občutek povezanosti. S primerno propagando bi morali vreči med narod vrsto poljudnih učbenikov za ruščino, češčino in postopoma za vse ostale slovanske jezike. Zase moremo reči, da bo slehernemu Slovencu bolj ugajalo, če ga bo na primer Čeh ogovoril v okorni slovenščini kot v okorni ruščini. Prav posebej bi pa stike še poglabljalo globlje poznavanje odlik in potreb posameznih narodov. Slehernemu Čehu bo laskalo, če boš govoril z njim brez zadrege o Husovem delu ali o osvobodilnem boju T. G. Masaryka. Prav tako bi bil Slovenec ganjen, če bi kak tujec znal ceniti Levstikovo delo za slovensko knjigo ali bi znal na izust kak verz iz Prešerna. Želimo torej v naše šole več slovanskega duha, pa ne toliko o starih Slovanih in njihovi medici, kot o Čehih, Slovakih, Ukrajincih, Rusih, Lužiških Srbih itd. Tako bomo najlaže dvigali tudi narodno zavest.

Gotovo pa je najmanj posrečen način za medsebojno sporazumevanje slovanskih narodov — esperanto, kot to predlaga v »Slovencu« z dne 18. julija 1940 Peter Golobič. Esperanto je iluzija malih narodov. Veliki se ga ne bodo nikoli učili. Nekaj, kar ni organsko zrastlo v zgodovinskem razvoju, se ne bo prijelo. Svež sad, ki je zrastel na drevesu, gotovo bolj tekne kot pilula, ki je prišla iz laboratorija, čeprav utegne vsebovati enako količino vitaminov in sladkorja. Esperanto, ki je sintetična tvorba grščine, latinskih in germanskih jezikov, pušča slovanske jezike popolnoma ob strani, ko da jih v Evropi ni. Zato bi bilo pametno, da bi Slovenci odvečno energijo položili v učenje katerega koli živega slovanskega jezika, le v esperanto ne.

J. M.

Demokracija, ki ni demokracija

Pod tem naslovom piše »Delavska politika« med drugim:

Ob tej priliki moramo omeniti tudi krivo pojmovanje demokracije nekaterih hrvaških voditeljev pri nas, ki ga omenjajo tudi »Radničke novine«. Nekateri hrvaški voditelji govore samo o tem, da bo rešila Hrvate »kmetiška« demokracija. Poudarjanje take demokracije pomeni pravo zablodo v pojmovanju demokracije. Demokracija je splošna stvar, zahteva vsega človeštva. Danes imamo »kapitalistično diktaturo«, ali naj dobimo potem »kmetiško«? Ne stan, ne sloj, ne ljubni del naroda ne more vršiti demokracijo, ampak le vse človeštvo, kraja, dežele, sveta. »Seljačka« demokracija bi bila torej le diktatura ene plasti človeštva, ne pa demokracija.

Tako nejasni so še pojmi o demokraciji, da bo treba res še precej kulturnega in civilizatoričnega dela, preden bodo pravi demokrati strnili svoje ideološke in duhovne sile ter odzvonili smrtno uro še ostalemu barbarizmu, ki še vedno mrgoli v naših kosteh.

Demokracija je najidealnejša oblika za občevanje med kulturnimi ljudmi. Demokracija je lojalno sporazumevanje ljudi v vseh družabnih in življenjskih razmerij v splošno korist. Zato je vrlina, ki jo malokdo doseže, ali vsi pa moramo stremeti za tem najpopolnejšim ciljem naše kulture.

Čudni načini

I.

V svoji predzadnji številki nam je »Sodobnost« podteknila versajstvo, a še povrh na isto sapo z wilsonizmom. Zaradi jasnosti naj ponovimo bistvene točke svojega odgovora iz 24. številke:

Najmanj kar lahko po pravici zahtevamo od vsakega resnega pisca je, da si je na čistem glede pojmov, s katerimi dela. Kdor pa govori o »wilsonizmu« in »versajstvu« na eno sapo, ta dokazuje kvečjemu, da si je prisvojil izrazne načine povprečnih celostnih uvodnikov, ne pa da bi mu bilo za stvarno razravnavanje.

Kajti v resnici sta si ta dva pojava v kar največjem nasprotstvu.

Za »wilsonizem« ima očitno »Sodobnost« Wilsonov mednarodno politični program, razglašen v januarju 1918. leta, ki obsega 14 točk. Poglavitna točka tega programa, ki jo ostale le po nekakšnem dopolnjujejo, je pravica narodov do samoodločbe. Morebiti bi se dalo z realno političnega stališča marsikaj prigovarjati temu programu, posebno da je preveč štel na duha pravičnosti in premalo računal z nacionalnim imperializmom, zastopnikom in zagovornikom surove sile. Ni se zgodilo prvič v zgodovini, da je bila velika misel ob svojem rojstvu brez moči — tudi v vladarstvu misli veljajo zakoni rasti in razvoja. Iz tega pa še ne sledi, da bi bila misel na sebi slaba, niti to ne, da bi bila brez moči. Res, na žalost, velike misli samoodločbe narodov povojna Evropa ni znala uresničiti, če bi jo bila, bi sedanje vojne najbrž ne bilo. Toda mar se ni ves povojni svet razgibal zaradi njih, mar ni pravica do samoodločbe še zmeraj ideal večine narodov, večine človeštva? Živa je bila ta misel, živa je in bo tudi ostala. To pa je poglavitno za njeno zmago. V kakšni obliki se bo to zgodilo, o tem smo ravno mi že dovoljkrat razmišljali in pisali, in dosedanji svetovnopolitični razvoj nam samo zmeraj znovega potrjuje, da smo imeli prav: v svobodni zvezi svobodnih narodov, v kateri bo narodni boj zgubil svoj pomen, ker narodnega ogražanja ne bo, v zvezi torej, ki bo edina mogla osvoboditi človeštvo nacionalnega imperializma in mu dati mogočost, da se posveti omiki in socialnim zahtevam svojih ljudstev.

Versajski mir pa je živo nasprotje Wilsonovega načela o samoodločbi narodov. Res je, to načelo si je vzel za podstavo. Držal se ga je pa samo, kolikor mu je šlo v priklad. »Versajstvo« je torej »wilsonizem« samo izmaličilo. Nesmiselno je zategadelj in grobo nepoznanje stvari, metati oboje v en koš. Saj versajskega miru ravno Amerika ni priznala, dežela torej, ki je misel samoodločbe narodov hotela imeti za osnovo medržavnega življenja. In Wilson sam je bil, dokler je pri versajskih pogajanjih sodeloval, v nepretrganem odporu zoper nacionalistični imperializem, ki je to načelo potvarjal in posiljeval. Saj je italijanski zastopnik ravno zaradi Wilsonovega odpora proti italijanski zasedbi Reke celo za nekaj tednov sploh odpotoval iz Pariza! Imamo primer Poljske, ki si je prisvojila v versajskem miru zoper voljo Wilsona in zoper njegova načela dežele, ki ji niso šle in zaradi katerih je bila njena državna stavba tudi precej trhla. »Sodobnost« ve, zakaj ne moremo navesti še drugih primerov, zakaj jih tudi prej nismo mogli. Če kdo, smo bili ravno mi Slovenci po versajskem miru prizadeti. Zato se je »Slovenija« zmeraj obračala zoper njega. Če torej »Sodobnost« tako povprek opravlja z enim in drugim in oboje na eno sapo podtika nam, tedaj ne dokazuje drugega, kakor da ji ni za stvarnost, da trguje s ceneno robo nekega političnega aksiomatizma, ki mu ne gre za vsebino, ampak za propagando.

Mislili smo, da smo stvar dovolj razločno pojasnili in razložili. Še prav posebej zato, ker smo bili v »Sloveniji« od vsega začetka oster boj ravno zoper »versajstvo«. Očitno se pa »Sodobnosti« zdi, da nam naše nepoznanje zgodovinske dialektike ne da, spoznati pravo vsebino versajstva, in da smo ga, ko smo ga pobijali, prav za prav samo branili in se istili z njim. Zato nam je v zadnji številki spet napisala svarilo in pouk. Wilsonizem in versajstvo da sta zgodovinsko-dialektično povezana. Toda poslušajmo rajši dobesedna njena izvajanja:

..... Poiskali smo tisto, pod površjem skrito, notranjo zgodovinsko-dialektično zvezo med wilsonizmom in versajstvom, ki se razodeva v očitni resnici, da je wilsonizem lahko služil za temelj versajstvu, to je zmagi antantnega imperializma, a da nikakor ni mogel služiti kot orodje za premagovanje tega imperializma. To je bistveno, niso pa bistvene Wilsonove pobožne želje in jalovi protesti tega »pravičnika« n. pr. zoper italijansko zasedbo Reke in poljsko zasedbo ukrajinskih dežel l. 1919. Misli samoodločbe narodov pa nikakor nima rajnki Wilson v večnem zakupu, kakor meni T. M., ki nam med vrstami skuša očitati, da smo nasprotniki te misli zato, ker nočemo biti zaostali ptiči wilsonizma.....

Najprej naj opozorimo in omenimo dvoje stvari v tem navedku, ker označujejo ves način sodobnostnega razravnavanja. Kratko in malo nam najprej podtika mnenje, da ima Wilson misel samoodločbe narodov v večnem zakupu, česar seveda nismo nikoli ne mislili ne rekli. Kajti ravno mi vemo, da je ta misel starejša, mi vemo, da je v obliki, kakor jo je Wilson nazadnje praktično sprejel, nezadostna in nezadovoljiva, četudi bi bilo pomenilo njeno sprejetje in njena izvedba v sožitju narodov že velik korak naprej. In še posebno vemo, da nima, da ne more imeti žive misli, kakor je ravno misel samoodločbe, prav noben posameznik niti v večnem niti v časnem zakupu. Tako podtikanje, za katero ne najde še na vse povrh v vsem sestavku prav nobene opore, je torej najmanj zelo neokusno. Prav tako je neokusno, če dvomi z narekovaji nad Wilsonovo pravičnostjo, ker so bili njegovi protesti zoper »versajstvo« brez uspeha. Menda se tudi »Sodobnosti« ne zdi, da je samo tisti pravičen, ki ima uspeh. A če nam nazadnje še podtika, da smo ji med vrstami »skušali« očitati, da so pri »Sodobnosti« nasprotniki misli samoodločbe narodov, tedaj ne moremo drugega reči, kakor da vse te stvari izvija iz trte, da bi mogla vsaj malo udariti po nas, ko ji z razlogi in dokazi ne gre. Bralce pa prosimo, da sami preberejo in primerjajo oba navedka, in sodba jim bo lahka. (Dalje prih.)

Kaj pišejo listi

Besarabija ima 81 odstotkov slovanskega prebivalstva

V »Istri« beremo pod tem naslovom:

Konec junija je moskovski list »Izvestija« objavil sledeče podatke o Besarabiji in severnem delu Bukovine.

Besarabija ima 45.638 kvadratnih km površine. Po obsegu je večja od nekaterih evropskih držav, kot na primer od Švice, Belgije, Holandije. Po podatkih iz leta 1938. je število prebivalstva znašalo 3,147.646. Po ruski statistiki iz leta 1907. so Ukrajinci, Moldavci in Rusi tvorili 76 odstotkov prebivalstva, Bolgari 5 odstotkov, Židje in ostale narodnosti pa 19 odstotkov. Glavno mesto Besarabije je Kišinjev.

Pred romunsko okupacijo je štela Besarabija za najbogatejši poljedelski del Rusije. Tu so gojili pšenico, koruzo, ječmen, sadje, trto, tobak. Zelo dobra klima in plodna zemlja sta ustvarili ugodne pogoje za razvoj poljedelstva.

V začetku leta 1918. so romunske čete zavzele Besarabijo. Angleška in francoska vlada sta podprli to zasedbo in jo kmalu nato tudi uradno priznali.

Zasedba Besarabije po Romuniji je izzvala velike spremembe, posebno pri kmetih. Industrija je skoraj popolnoma izginila, mesta so se izpraznjevala. Tako se je na primer po podatkih romunske statistike zmanjšalo prebivalstvo Kišinjeva v teku 14 let za tretjino.

Prebivalstvo severnega dela Bukovine, ki je sedaj prišel v sestav Sovjetske zveze, je po svoji veliki večini vezano s Sovjetsko Ukrajino po zgodovinski usodi, jeziku in narodnem sestavu. Leta 1918., nekaj dni pred okupacijo Černovic od strani romunskih čet, je bila na velikem zborovanju bukovinskih kmetov v tem mestu izdana resolucija, ki je zahtevala pripojitev Bukovine Ukrajini. Toda z odlokom mednarodne mirovne konference v avgustu leta 1920. je bila Bukovina priključena Romuniji. Prebivalstvo Bukovine je po večini ukrajinsko. Po svojem jeziku in običajih se niti najmanj ne razlikuje od Ukrajincev Podolije.

Dopis od Sotle

Včasih slišite, da so kraji ob Sotli mikavno lepi. Veliko več pa o tej pokrajini ni znanega. Gotovo je, da je bilo trpljenja tod vedno mnogo, saj se je rodil veliki slovensko-hrvaški kmečki upor leta 1573. kot poslednji obupni čin siromakov ravno med obsotelskimi kmeti. Kako lepo je slišati, da se je boril podložnik s krampom, koso in cepci zoper nikoli site fevdalce, da je belo vodo, ki ji pravijo Sotla, rdečila rdeča, neplemenita slovensko-hrvaška kri, da so tod sveta kmečka tla, napojena z uporniško krvjo, da je bil boj za »staro pravdo« slednjič kronan na razbeljenem prestolu z žarečo krono kmečkega »kralja«... Ne, to ni romantika, je živa, trda stvarnost, ki ji je ime: življenje. Toda je približno še danes tako: vmes teče Sotla, na desnem bregu životari slovenska, na levi hrvaška kmečka raja; životari, ob primitivnem delu na ozki krpi nehvaležne zemlje, v svoj zadnji dan, in se bori z življenjem: tiho, vdano, nevidno, kakor se je dedovalo od deda na očeta, od očeta na sina, od sina na pozne potomce, do današnjega dne, od tistega slavnega kronanja v Zagrebu, ko je dobila kmečka raja uzde na zobe... Bogec vedi, kakšna bo bodočnost!

Slovenska zemlja ob Sotli, ki se na gornjem delu dotika Haloz, začenja s siromašnim, ponekod tipično gospodarsko pasivnim rogaškim sodnim okrajem in se vleče preko šmarskega in kozjanskega sodnega okraja in preko Svetih gorá in Bizeljskega do Brežic. Pokrajina se razteza v širino od Sotelske doline čez prijazne griče v nepregledne hribovite »pragozdove« in je gotovo tisti košček našega slovenskega sveta, ki je zelo malo poznan, za katerega se je slovenska javnost najmanj zanimala. Ni čudno: dežela je preveč od rok, k temu pa je še — prerevna.

Tik ob Sotli gre ozka dolina. Neregulirana reka, ki se kakor kača vije sem in tja skozi svojo zeleno dolinico, katero zahrbtno izpodjeda, poplavlja svet v slehernem letnem času po nekolikokrat. Ob vsakem večjem nalivu ali trajnejšem deževanju se struga, po kateri se premika drugače neznatna, lena voda, napolni s kalno, blatno brozgo, ki se nazadnje, ko je deževja preveč, razlije na morebiti mnogo obetajočo letino ter uniči, kar se uničiti da. Mislimo si, da poplavi polja tik po setvi, krmo tik pred košnjo, žito tik pred žetvijo, poljski sad pred izkopavanjem... Sotla je vprašanje, za to pokrajino težko narodno gospodarsko vprašanje, ki visi nad našim narodnim telesom in kliče leto za letom po rešitvi. Te seveda od nikoder ni. (No, Sotla ni osamljeno vprašanje — koliko podobnih gospodarskih in socialnih vprašanj visi nad našo domovino: neregulirane vode, razdrte ceste, vegajoči mostovi, razpadajoče bolnice, prenatrpane šole... itd.!) Za našo pokrajino se še celo nihče ne

Jože Jurač:

Skupnost slovenskega tiskarskega delavstva

Konec.

Mislimo si, da bi imela tiskarskemu delavstvu nasprotna stran zoper to naziranje pomisleke, da tolmačenja glede prispevka ne bi mogli vzeti resno. Vendar je docela jasno, da je organizacijski prispevek prav tak odtegljaj, kakršni so odtegljaji za bednostni sklad, bolniško blagajno, socialno zavarovanje, potem uslužbenski davek, za narodnoobrambni sklad in pozneje še 1% doprinos. Pomen vseh teh odtegljajev bo predvsem jasnejši, če povemo, da današnji družbeni sestav vse to od tiskarskega delavstva terja in da je posebno odtegljaj za socialno zavarovanje podoben odtegljaju odnosno plačevanju prispevka za organizacijo. Ta slednji je namreč določen zgolj za podpiranje članov, ki nikoli ne morejo prejemati niti dinarja, kadar so zaposleni in uživajo redne dohodke. Glede prispevkov je v pravilih tudi določeno, da član dejansko nima nobenih pravic do njih. Prispevek in vsi odbitki so torej predvsem prisilnega značaja, so za tekoče preživljanje izgubljeni in ima jo pomen le za poznejše morebitnosti, ko posameznik od poprej plačanih prispevkov živi in nima drugih dohodkov.

Po povedanem moremo torej mirno trditi, da znaša dejanska, tarifno priznana plača na teden 403 din, kar da na mesec 1746 din. Minimum potrošnje za štiričlensko družino pa je znašal meseca junija 1939. leta 1916 dinarjev, za samca pa 809 din na mesec. Z drugimi besedami lahko torej rečemo, da slovenski usposobljeni tiskarski delavec niti s tarifno priznano najvišjo mezdo ne dosega družinskega eksistenčnega minima, kaj šele tiskarski pomožni delavec, katerega dohodki so skoraj polovico manjši.

Omenili smo štiričlensko družino; kakšna občutna razlika šele nastane med hraniteljevimi prejemki in več ko štiričlensko družino?

Res je, da prejema del grafikov tudi določene odstotke na plačo. Toda za to mora grafik že več nuditi, pri čemer moremo to označiti za zdravju škodljiv posel, kakor prenapornost. Vendar je kljub temu malo primerov, ko dohodek presega minimum potrošnje, ki pa je — ponovno povedano — zelo skop. Saj določa na primer za stanovanje samo 200 din, ne upošteva, da je za tiskarskega delavca potrebna izdatnejša hrana, izdatkov za kulturne potrebe pa sploh ne pozna.

Na podlagi teh kratkih navedb bi nemara odstranili javno mnenje, ki govori o »lepih« plačah, ki so v primeru zakonito določene minimalne mezde res višje, vendar ne dosegajo višine, določene za zmerno preživljanje.

Ko smo na kratko pregledali najvažnejša določila v tiskarski kolektivni pogodbi, naj k temu še dodamo, da vsebuje v svojih 36 poglavjih podroben pregled celotnega odnošaja med uslužbenci in podjetjem. Navedene so določbe za vse panoge tiskarske stroke, določen je količnik dela in še marsikaj, kar za javnost ni tolikega pomena.

II.

Pri tem ko tiskarsko delavstvo čuje nad pridobljenimi pravicami, ko se še vedno trudi da jih izboljša in uveljavlja še marsikako upravičeno zahtevo, skrbi na drugi strani nič manj za svoj notranji organizacijski sestav, ki se izraža predvsem v podpiranju. Razumljivo je namreč, da more tiskarsko delavstvo spričo velikih dajatev uspešno voditi dobrodelno stran svojega članstva. Preden pa bi prešli do podrobnosti, ki jih vsebujejo vse vrste podpor, bi želeli predvsem ugotoviti, da ima tiskarsko delavstvo vse razpoložljive sklade za svoj prihranek, ki ga rabi takrat, kadar je v sili in ko od drugod ne dobi nikake uspešne pomoči. Nedvomno vrši tiskarsko delavstvo s svojimi podporami veliko socialno delo, ki že ni več zgolj tovariška dolžnost, temveč brezprimerna žrtev, ki ne bi smela nikogar zavesti v mnenje, da morejo zaradi podpor, ki jih deli organizacija, odvzeti temu delavstvu kakršno koli pripadajočo podporo, bodisi državne ali kake druge oblasti ali naprave.

Ko prihajamo do podpor, bi hoteli navesti nekaj pomembnejših. Predvsem je to redna brezposelna podpora, ki traja za večino delavstva 39 tednov. Sledi izredna brezposelna podpora, ki traja do zopetne zaposlitve. Ko član izgubi pravico do redne podpore, jo pridobi zopet po na novo vplačanih 26 tedenskih prispevkih. Organizacija daje nadalje bolniško podporo, ki traja 52 tednov, podporo porodnicam, podporo za potujoče člane, za selitev iz enega v drug kraj, za študijske namene in stanovanjsko doklado za brezposelne. Nadalje izplačuje organizacija invalidnino za onemogle člane odnosno članice, daje odpravnino za vdove odnosno vdovsko podporo, plačuje sirotinsko podporo in pogrebnino. Zelo važno pa je tudi, da more organizacija v primeru kakšne stavke uspešno podpirati svoje člene, ki prejemajo takrat pri organizaciji svoje tedenske »plače«, kar je velikega pomena.

Vseh vrst podpor je okoli dvajset, s čimer je s te strani prav za prav vse storjeno. Razumljivo, da je vsaka podpora zase obdana z drobnim objasnilom, da je izplačilna vsota kakršne koli podpore pri mlajših članih nižja, pri starejših pa višja. Za spoznavanje velikega dela, ki ga tiskarsko delavstvo vrši v socialnem kakor splošno narodnem pogledu, bi se hoteli nekoliko ustaviti pri trenutko najzanimivejši podpori.

Slovensko tiskarsko delavstvo je po številu sicer bolj majhno. Nekaj več ko tisoč delavcev in delavk je zaposlenih, oziroma organiziranih v tiskarski strokovni organizaciji. Ti so zaposleni v približno 30 tiskarskih podjetjih, ki jih ima Slovenija.

Kljub temu, da je število majhno, je brezposelnost med tiskarskim delavstvom zelo občutna. V času gospodarske stiske je bila četrtina delavstva brezposelna. Če pomislimo, da ti niso plačevali nikakih prispevkov, da so nasprotno le prejemali, tedaj si bomo ob številkah, ki jih bomo navedli, šele mogli ustvariti pravo sliko.

Brezposelna podpora, redna in izredna, je znašala:

leta 1928 . . .	153.293 din
leta 1931 . . .	239.086 din
leta 1934 . . .	376.741 din
leta 1937. . . .	506.637 din
leta 1939 . . .	422.423 din

Zanimiva je primerjava z drugimi tiskarskimi organizacijami v državi. Tako ima na primer zagrebška organizacija po poročilu za leto 1939 2156 članov in članic. Od tega je brezposelnih 536 članov in članic, za katere je bilo izplačanih 2,538.600 din brezposelne podpore. Novosadska organizacija je izplačala 550.000 din. Zanimiva je primerjava z Belgradom. Tamošnja organizacija šteje 2341 članov in članic, od katerih je bilo v decembru leta 1939. 758 brezposelnih, to je skoraj tretjina. Za vse te je organizacija izplačala 1,665.185 din. Pripominjamo, da ima vsaka zvezna organizacija svoj podporni sestav, oziroma višino podpor, ki jih izplačuje svojim članom in članicam.

Kljub temu, da je že vsota podpor nezaposlenim v enem samem letu razmeroma zelo visoka, izplačuje slovenska grafična organizacija tudi velikanske vsote na naslov drugih podpor. Posebno visoka je invalidska podpora. Ta je na primer znašala:

leta 1928 . . .	317.170 din
leta 1931 . . .	465.570 din
leta 1934 . . .	543.390 din
leta 1939 . . .	577.956 din.

Razmeroma visoka je tudi bolniška podpora. V letu 1939 je organizacija izplačala nekaj manj kot 100.000 din.

Že samo te podpore močno črpajo blagajno tiskarskega delavstva, vendar pa ima in mora organizacija imeti še na razpolago denar za tekoče upravne izdatke, za morebitno ostro mezdno gibanje, za prosvetne namene, ki so zapopadeni v klubih, ki gojijo strokovno plat, skrbijo za glasbo, sport in še marsikaj.

V zadnjih letih je slovensko tiskarsko delavstvo prišlo tudi do svoje gospodarske

zmeni. Drugod se za pereče krajevne ali pokrajinske potrebe marsikdo — recimo javnost — vsaj na papirju zanima, postavlja jih na »dnevni red« in dela zanje »interpelacije» ter žanje »pomoč«, če že ne dejansko, vsaj v obljubah — za našo »Pepelko« pa se nihče ne zanima; zakopana mora ostati v svoj pepel in ni ga političnega princa, ki bi jo prišel poljubit ter odrešit, če že ne z drugim, vsaj s kako krepko — obljubo...

Namreč, da ne bo nerazumevanja: pokrajina je lepa, veleromantična, za tujski promet bi bila v urejenih razmerah pravi sladkorček. Toda revščina! Težko je v okoliščinah, ko rodi gričnat in hribovit svet pičel živež in je zrastlo v najboljšem času malo kruha in veliko vina — hm, dobrega vina, ki slovi daleč okrog kot »tinjčan«, »virštajnčan«, »veračan«, »bučenar«, »poljanec«, »šentpetran«, »bizeljčan«... Življenje je težko, udobnost se ni mogla razviti: komunikacije so slabe, javnih del ni, letine udari rado slabo vreme, dobro rast, kadar je, dušijo povodnji in pogosta toča, a živinoreja, kolikor se je razvila, trpi ob pomanjkanju dobre in zdrave krme, saj so najlepši travniki večinoma žrtve Sotlinih razlivov, blata in zajedalcev. O melioracijah se nikomur niti ne sanja. Edini »strokovnjak«, ki gre človeku pri poljedelstvu na roko, je — krt. A kako bi človek tudi mislil na izboljšanje zemlje, ko je prepuščen samemu sebi, ko životari na svojem bolj ali manj obdelanem svetu brez boljše izobrazbe — v okraju so skoraj same dvo- ali trirazrednice; meščanske ali srednje oziroma strokovne šole nobene! — otroke lahko da šolati le malokdo, revščina je prevelika. Če se je kdo vendarle izšolal, si tod kruha ni iskal. Posestveca merijo 2 do 5 ha, in kdor le more, beži z »rodne grude« v svet, za boljšim kosom kruha. Kdor se torej od te »rodne grude« le more odtrgati, poveže culo in gre; takih je v teh krajih najmanj deset na sto.

A. P.

Vse naročnike prosimo, da čimprej poravnajo naročnino in pridobijo listu nove naročnike. Le tako bo listu omogočeno izhajanje.

---

zadruge, v kateri je zaščitena vsa imovina. Tudi posebno Dobrodelno društvo vrši svojo nalogo, ki obstoji v izplačevanju posmrtnine in drugih manjših podpor. Nadalje imajo člani in članice, kakor smo že navedli, še svoje klube. Ročni stavci, tiskarji, litografi, kemigrafi, vajenci se sestajajo v ožjem krogu, kjer rešujejo svoja vprašanja ter skrbijo za tarifno in strokovno izboljšanje. Tudi pomožno delavstvo ima svoj klub. Javnosti so znana tudi pevska Grafika, orkester in športni klub, kjer grafiki pridno delujejo.

Tem splošnim prikazom ni namen ustvariti mnenje, da je morda grafično delavstvo z vsem tem zadovoljno. Mislimo predvsem na tarifno stran in notranje izboljšanje svojega delovanja. Toda o tem podrobneje govoriti nimamo namena. V tem sestavku smo hoteli nakazati samo na kratko delovanje slovenske tiskarske organizacije. Za ostalo delavstvo kakor druge poklice je namreč tiskarsko delavstvo večkrat deležno hvale, ki čestokrat nastaja kar na splošno, pri čemer dotični ne poznajo njenega notranjega sestava in osnov, na katerih sloni vse delovanje in uspeh, ako o njem moremo govoriti. Gotovo pa je eno, da je najvažnejše za kakršno koli skupnost oziroma poklic, ki želi svoj položaj izboljšati, da tudi ostali delavci vsaj v tem posnemajo grafično delavstvo, da se čimbolj, če že ne popolnoma združijo. Ta preprosti nasvet je znan in obenem, na žalost, težko izvedljiv. Tudi s tiskarskim delavstvom najbrž ne bi bilo nič bolje, če ne bi bila ta skupnost že pred 70 leti ustvarjena. Tako pa morejo ti slednji po svoji moči še marsikaj ustvariti. Potrebno je samo, da se tesno držijo svoje skupnosti; za splošno delavski napredek, za ustvarjanje boljšega družabnega reda naj se pa grafičar udejstvuje povsod, kjer je to potrebno. S tem ne bo samo pokazal, da spada po svojem poklicu med delovno ljudstvo, ki mu daje v marsičem zgled borbe in dela, obenem pa prvi spet nudijo lep primer, kaj zmore skupnost, zavest, moč, kar si brez truda ne moreš pridobiti.

KULTURNI PREGLED

Slovenska historična bibliografija

Nekako sedemdeset let je minilo, kar se je začelo znanstveno delo prve po moderni znanstveni metodi izšolane generacije slovenskih zgodovinarjev. Sedem desetletij, ki nas delijo od one dobe, je prineslo v mnogočem bogate sadove. Najpomembnejše od vseh je brez dvoma gradivo za zgodovino Slovencev, občudovanja vredni sad delavnosti in požrtvovalnosti slovenskega gimnazijskega profesorja. V celoti je značilno za to dobo podrobno znanstveno preučevanje posameznih vprašanj; šele po štiridesetih letih analitičnega dela se je pojavil prvi poskus obsežne sinteze, Grudnova Zgodovina slovenskega naroda, ki pa ni izdelana na znanstveni višini (poleg tega je bila dovršena šele lani glede 19. stoletja v mnogo boljši izdelavi dr. Mala). Prvi, ki je mislil na znanstveno sintezo vsaj srednjega veka je bil F. Kos, vendar zaradi vnanjih okoliščin ni prišlo do izdelave njegovega načrta. Svobodna država in slovenska univerza sta tu stavili zahtevo po dovršitvi takega načrta. Hauptmann je prvi podal skop, a bogat pregled slovenske zgodovine v NE, M. Kos pa je prišel preko koncepta (Slovenačka) do izdelave prve znanstvene Zgodovine Slovencev do reformacije. Glede preiskave virov in sinteze slovenske zgodovine je ta doba prinesla bogate sadove, čeprav niti osnovna dela še niso dovršena: niti še ni dovršeno gradivo, niti še ne objavljeni mnogi viri (urbarji), niti še nimamo vseh virov obdelanih, niti še ni dovršena znanstveno utemeljena sinteza slovenske zgodovine. Tudi poseben vsakdanji priročnik slovenske zgodovine, nujno potreben slovenskemu izobraženčcu in tujcu, ki bi se želel obvestiti o nas, nam še manjka. Vendar so osnove že dane, delo je že organizirano in teče, sicer ne prehitro zaradi pomanjkanja delavcev, a vendar stalno in gotovo.

Drugače pa je s tretjo vrsto slovenskega zgodovinopisja, s slovensko historično **bibliografijo.** Prav zaradi velike množice analitičnih del je postajalo občutno pomanjkanje pregleda tistega dela, ki je že opravljeno, vedno ostrejše. Zato se je glasil eden izmed sklepov prvega zborovanja slovenskih zgodovinarjev (16. XII. 1939), »da skrbijo naša zgodovinska društva za sestavo tekoče in za izpopolnitev stare slovenske historične bibliografije in da zgodovinska društva oskrbijo denarna sredstva za izdajo take bibliografije«. Izdaja slovenske zgodovinske bibliografije, urejene po načinu Dahlmann-Weitza ne bi bila samo osnovnega pomena za poznanje slovenske historiografije in njenega razvoja, marveč je tudi ena od osnovnih potreb pri organiziranju slovenskega zgodovinskega dela v bodočnosti. In to še bolj kakor pri zgodovini marsikaterega drugega naroda. Zgodovinopisje slovenskih pokrajin se je namreč razvijalo v zelo različnih pravcih: splošnoavstrijskem (zlasti okvirne razprave pridejo tu v poštev!), vseslovenskem, pokrajinskem itd. Razprave so izhajale v vseh mogočih časopisih in listih, saj pravega, v **resnici,** ne le po imenu osrednjega slovenskega zgodovinskega lista še danes **ni.** Še danes ni glasila, ki bi beležilo v kratkih noticah, kar pišejo o nas tuji zgodovinski listi, kot je to navada na primer v Carinthiji ali ZHVST.

Mnogokrat je pri delu slovenskega zgodovinarja iskanje in pregledovanje literature o kakem vprašanju zamudnejše od glavnega, dela na podlagi virov. Tudi posamezna vprašanja sama bi se točnejše in lažje postavljala, pa tudi mnogokrat točnejše reševala, če bi imel avtor pred seboj zanesljiv pregled slovstva in bi delal tako na trdni podlagi dalje, kar se sedaj mnogokrat ne zgodi. Predvsem bi se pa poleg te boljše kakovosti prihranilo mnogo energije. Tudi pred tujca, ki bi omalovaževalno govoril o Slovencih kot narodu brez zgodovine, bi hitro mogli postaviti tako delo in mu najuspešnejše zavezati jezik.

Pregled o stanju slovenske historične bibliografije, ki ga je podala na omenjenem zborovanju M. Pivec-Stelé (ČZN 1939, 207—10), kaže, da sestoji gradivo za tako historično bibliografijo doslej iz fragmentov personalnega, lokalnega (tu je prezrla kočevsko bibliografijo v Kočevskem zborniku!) in regionalnega značaja (zlasti indeksi k serijam zgodovinskih časopisov). Splošna historična bibliografija je urejena doslej le po **letih** v okviru splošne slovenske bibliografije (Simonič-Slebinger), pa celo to je objavljeno le v **oddelkih,** deloma pa leži v rokopisu!

Delo, ki so se ga namenila lotiti slovenska zgodovinska društva, je za uspešen napredek naše zgodovinske znanosti zelo velikega pomena. Upajmo, da se bo tekoča bibliografija začela objavljati že letos, a da se bo začelo v kratkem tudi delo za celotno slovensko zgodovinsko bibliografijo do tega leta! Morda nam bo pa že drugo zborovanje slovenskih zgodovinarjev v prihodnjem mesecu pokazalo kake uspehe že začetega dela.

O. R.

Nekaj o prevajanju

Nemajhna umetnost prevajanja je v tem, da kdo prevede kako delo iz svetovnega knjištva, bodisi da je to pesem, roman ali razprava, v istem duhu, v istem smislu in v isti barvitosti, kot je originalno delo. Če prevajamo na primer iz francoščine, se mora sloviti esprit français kazati s sleherne strani, če prevajamo iz nemščine, se mora nemško pokolenje dela jasno razbrati. Le tako bo imel bralec pravi užitek. Še več: če prevajamo Molièra, se mora tudi prevodu to videti, če Zolaja, nam mora to biti vedno pred očmi. Prvi prevodi Zolaja v nemščino so bili tako skrpucani in zmaličeni, da so delovali kot pornografska, da, celo humoristična literatura. Do takih primerov lahko pripelje večje ali manjše nerazumevanje jezika, iz katerega prevajamo, še bolj pa nerazumevanje duha in bistva tistega naroda, iz čigar jezika prevajamo. Slovenci imamo mnogo izvrstnih prevajalcev, da omenimo le dva: O. Župančiča in A. Sovreta. Prvi je znan mojster, ki je prevedel najboljša dela zahodnega knjištva z resničnomojstrsko spretnostjo, medtem ko je o drugem znano, kar so izjavili strokovnjaki, da njegovi prevodi iz klasičnih jezikov, latinščine in grščine, po točnosti izražanja in melodioznosti mnogokdaj dosegajo izvirno delo. Ne da bi ga hoteli prav v vsem enačiti s prvima dvema mojstroma, imenujemo v tej zvezi kot tretjega še J. Glonarja, ker nam je s svojim prevodom Reymontovih Kmetov dal dober primer, kako daleč sme iti prevajalec v »slovenjenju« kakega dela. Reymontovi Chłopi govore v mazowieckem narečju, ki ga je Glonar prevedel s svojim domačim vzhodnoštajerskim govorom. To so še vedno **poljski** kmetje, **poljska** vas, o kakem nasilnem sloveniziranju ni sledu. Z realističnim vzhodnoštajerskim jezikom ni hotel Glonar nič več kakor tudi slovenskemu bralcu ohraniti pri življenju tisti barviti realizem Reymontovega jezika, ki bi v dobesednem prevodu zbledel in zvodenel. To mu je skoro v polni meri uspelo, kajti kljub nekaterim upravičenim očitkom ocenjevalcev, da je svoje delo opravil malce preveč subjektivno in nekoliko nedosledno, je treba reči, da je prevod v resnici mojstrski. Iz vsega tega torej vidimo, da prevajanje ni obrt, marveč umetnost, ki je komaj kaj manjša, kot samostojno umetniško ustvarjanje.

To bi nam moralo biti vedno pred očmi, tudi v naslednjem primeru, čeprav tokrat ne gre za tako svetovno znano umetnino. Do pisanja teh vrstic me je namreč pripravil podlistek, ki ga je prinašal v juliju »Slovenec«. V dnevnem časopisju sicer ne smemo iskati točnih prevodov, še manj jih moremo zahtevati, ker vemo, da se tam dela na hitro roko. Če pa se nekdo loti prevavanja Kellerjevih »Muzikantov«, je druga reč, kajti to se pravi prevesti v slovenščino delo znanega pisatelja, ki ima pri nas že svoj sloves in tudi vrsto prevedenih del, od katerih je nekaj dobrih (»Hagarin sin«). »Muzikantje« so tako skrpucani, da človek res ne ve, ali je hotel prevajalec delo nasilno slovenizirati, kot se je to dogajalo z mnogimi povestmi »iz domačih gora«, ki so jih pisali Ganghofer, Rosegger, Wieser itd. in so jih neusmiljeni obrtniki, ki jim manjka vsakega čuta, tako surovo »po naše zaokrožili« in preoblekli, da je kulturnega človeka groza. Če kdo prevaja za razširjen list, o katerem moremo reči, da pride v roke vsem plastem našega naroda, mora biti kaj več kot obrtnik. Oglejmo si nekaj cvetk, ki sem jih pobral iz dveh številk. Junaki, ki nastopajo, imajo kup imen: Janez Kraus — Orel, Frider Šmajdek, vulgo Muholovec, Robert Mlinar — Pelikan, Alfred Cajzik — Vran, Čermak, Hajdler... Če že prevajalec hoče slovenizirati, naj opravlja to delo dosledno. A to še ni najhujše. Hujše je to, da imamo »bliza prijaznega šlezkega mesta N.« opravka s tako različnim denarjem kot je »dvodinarski novec«, »tolar« in bankovec za »100 kron«. Da zveni to smešno, ni treba posebej omenjati. Nespretnost razodeva tudi to, če nekdo prevede, da so bili kmečki razgovori »interesantni« in da nekdo »sigurno« čuti... Če se nemško glasi »sehr interessant« (ne morem reči, da se), je v slovenščini raba te tujke mnogo bolj trda in okorna. To je le nekaj malot. Kdor hoče še več, si lahko prevod sam ogleda. Pred seboj bo imel primer, da se tako kot ta roman in kakor je znani Janez Pucelj že prevajal iz nemščine, ne sme prevajati.

J. M.

Jezikovni kotiček

Menda je Fr. Levstik tisti, ki je napisal ali izustil stavek: Kdor ne zna še **sklanjati in spregati,** naj ne piše za javnost, dokler se ne nauči tega prepotrebnega slovniškega poglavja. V **knjižnem** jeziku (in tega je imel Levstik v mislih) se sklanjajo samostalniki, pridevniki, zaimki in števniki tu pa tam nekoliko drugače kot v raznih narečjih, ker je knjižna slovenščina rezultat kompromisa. Na tem mestu mi ni treba navajati vzrokov, zakaj sta se pri tem kompromisu dolenjščina in pozneje gorenjščina v večji meri upoštevali kot pa obrobni govori našega jezikovnega ozemlja. Saj je pri vseh literarnih jezikih tako.

Naj navedem tu nekaj primerov napačne (t. j. neknjižne) **sklanjatve** iz raznih listov in slovstvenih del:

Z raznimi primesi;[1] proti Glaukovem stanovanju;[2] do vrat, skoz katere sva te odnesla;[3] na Trockijevi ulici;[4] pri otrokih;[5] pred svojimi vratmi;[6] z ustmi;[7] podoben zamotanem stroju;[8] mi smo brzojavili ustam;[9] med vrvami ladje;[10] z onim okom;[11] z belimi mišimi;[12] nad ničemur;[13] pri cerkvama;[14] pri hčerama;[15] pri obema;[16] vseh človekov;[17] Periklesa;[18] pred Odrešenikovimi jasli;[19] s tovarišema Josipu in Francu;[20] beketanje jagnedov;[21] i. dr.

V knjižni slovenščini bi bilo: z... primesmi, Glaukovemu, katera, Trockega, otrocih, vrati, usti, zamotanemu, ustom, vrvmi, očesom, mišmi, ničimer, pri cerkvah, pri hčerah, pri obeh, vseh ljudi, Perikleja, jaslimi, Josipom in Francem, jagnjet.

ABC.

Opombe: [1] Bulwer-A. G., Poslednji dnevi Pompejev, I. 56. — [2] I. 197. — [3] I. 243. — [4] »Slovenec« 9. X. 1934. — [5] »Slovenec« 4. X. 1934. — [6] Ewald-Bolka, Dvonožec, str. 124. — [7] 155. — [8] 163. — [9] 168. — [10] 178. — [11] 136. — [12] 54. — [13] 98. — [14] Glonar, Slovar slovjez., str. 21. — [15] 105. — [16] 244, 245. — [17] 35. — [18] 272. — [19] Fülöp-F. Kozak, Sveti Satan, 175. — [20] Narod 29. XI. 1934, str. 2. — [21] Stanković-Albrecht, Nečista kri 86.

„Slovenija“ si prizadeva v današnjih zmedenih časih kazati pot slovenskemu narodu. Prosimo zavedne slovenske ljudi, da jo v tem prizadevanju podpro!

Urejuje in izdaja: Vitko K. Musek, Ljubljana